

”IF YOU’RE SCARED, WHY DON’T YOU SIT NEXT TO ME [...] AND WE’LL HOLD HANDS.”

Infantilization and homosocial practices of care within the Swedish fire service

JENNIE OLOFSSON

Keywords

Fire fighting, homosociality, care, infantilization

Summary

Dissecting the iconic image of the male fire fighter this article offers an understanding of how masculine enactments and homosocial rituals within the Swedish fire service rest upon practices of care and infantilization. In doing so, it draws on an ethnographic fieldwork that was carried out during the year of 2011 in Bodö, a small town in northern Sweden. Previous research has shown that practices of care, although traditionally coded female, are also intimately linked to homosocial communities in which care for other men is in fact part of the exclusion of women. In a similar vein, attention has been directed to infantilization as a means of excluding women from male dominated domains. Confirming to previous research, this article identifies practices of care and infantilization as multifaceted means of identification within the fire service, which sometimes appear to over-ride the traditional expectations of fire fighters. I argue that practices of care and infantilization are crucial to the homosocial rituals that pervade the community of fire fighters. At the same time, practices of care and infantilization contribute to challenging this collaboration: they are situational in that their meaning is affected by the current situation. Highlighting the dynamics of change within the fire service, this article seeks to provide a deeper understanding of the temporary constructions of masculine values and ideals that pervade the Swedish fire service.

Brandmannyrket brukar förknippas med styrka och manligt mod. Jennie Olofssons etnografiska studie visar i stället vilken central och motsägelsefull roll det som traditionellt betraktats som feminint kodade infantilisering- och omsorgspraktiker kan spela, som del av de homosociala ritualerna på en brandstation.

“OM DU ÄR RÄDD KAN DU FÅ SITTA BREDVID MIG/.../OCH HÅLLA/... /HANDEN”

Infantilisering och homosociala omsorgspraktiker inom brandkårens operativa verksamhet

JENNIE OLOFSSON

Den här artikeln behandlar den svenska räddningstjänsten ur ett genusvetenskapligt perspektiv och är del av forskningsprojektet GRO (Genus, räddningstjänst och organisation), ett projekt med syfte att producera hållbar jämställdhet och mångfald inom den kommunala räddningstjänsten. Som en del av detta projekt har jag följt fyra skiftlag på en brandstation i de norra delarna i Sverige. Fokus har varit att undersöka den operativa verksamheten inom räddningstjänsten, och då särskilt de sätt på vilka yrket som brandman ofta likställs med manliga utövare. Det är ingen nyhet att den svenska arbetsmarknaden i dag är starkt könssegregerad. Yrket som brandman utgör inget undantag, snarare tvärtom: endast 118 av de 4890 heltidsanställda brandmännen i Sverige i dag är kvinnor, en siffra som motsvarar ca 2,4 procent.¹ Som ett resultat av den numerära snedfördelningen blir det också tydligt hur yrket som brandman implicit förutsätter manliga utövare, något som en google-sökning demonstrerar med all önskvärd tydlighet.

Tidigare forskning om brandmän

Under de senaste åren har yrket som brandman varit föremål för intensiv forskning, och då speciellt från ett genusvetenskapligt perspektiv.² Mathias Ericson exempelvis visar på hur den kvinnliga frånvaron inom räddningstjänstens operativa

verksamhet är intimt sammanlänkad med en manlig gemenskap som också ger upphov till konstruktioner av en specifik typ av maskulinitet.³ Ericsons studier utgår delvis från den amerikanska organisationsforskaren Jean Lipman-Blumens begrepp

Denna råa men hjärtliga stämning anses ofarlig, men kan i själva verket bygga både på en rasistisk och sexistisk jargong.

*homosocialitet, alltså den process där män söker ”nöje och/eller fördelar i samkönade sällskap” (min översättning).*⁴ Jag kommer att utreda begreppet närmare längre fram; här räcker det att konstatera att homosocialitet baseras på kontroll av resurser som exempelvis land, pengar, utbildning, yrkesval, politiska kopplingar och familjeband,⁵ men, med Ericson, även på en fysisk närhet mellan män. Genom att undersöka hur homosociala relationer mellan brandmän erbjuder olika former av intimitet visar Ericson på hur brandmannayrket befästs och upprätthålls som en enkönad profession.⁶ Ytterligare en studie som visar på hur samhörighet mellan brandmän utformas och vilka effekter detta får är Hanna Glans och Bettina Rotherers *Bära slang som en man*. Glans och Rother beskriver hur den sociala gemenskapen mellan brandmän ofta förklaras i termer av råa men hjärtliga. Flera av författarnas informanter påpekar att det är viktigt att kunna munhuggas för att bli accepterad av sina kollegor. Denna

råa men hjärtliga stämning anses ofarlig, men kan i själva verket bygga både på en rasistisk och sexistisk jargong.⁷ Glans och Rother pekar tydligt mot brandmäns psykosociala arbetsmiljö och diskuterar vad detta innebär i arbetet med jämställdhet inom den svenska räddningstjänsten. Att män uttrycker tveksamhet inför kvinnliga brandmäns kapacitet är inte ovanligt och denna uppfattning förklaras (försvaras?) av att de fysiska kraven på en brandman rimmar illa med kvinnors fysiska förmåga.⁸

Inom ramen för MSB (Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap) har man sedan ett par år tillbaka aktivt drivit frågan om jämställdhet. Denna ansats har, som också visas ovan, kompletterats av genusvetenskapliga undersökningar av brandmannayrket och effekterna av dess starka koppling till just män. Trots att en mängd olika projekt initierats är brandmäns arbetsliv, som Mathias Ericson också påpekar, relativt outforskat i Sverige och inspiration från tidigare sociologiska och/eller genusvetenskapliga studier hämtas främst från Nordamerika och Storbritannien.⁹ Även om de organisatoriska förutsättningarna ser olika ut visar dessa skildringar på liknande resultat. Carol Chetkovich's *Real heat: Gender and race in the urban fire service*, till exempel, tillhör de mest kända studierna inom detta område.¹⁰ Chetkovich undersöker rekrytering, mottagande och insocialisering av nya brandmän på Oakland Fire Department i USA och visar på att yrket som brandman har praktiserats av till största delen vita och uteslutande manliga deltagare.¹¹ Dave Baigent, brittisk sociolog och före detta brandman, för ett

liknande resonemang där han visar på hur arbetet som brandman är extremt maskuliniserat, så till den grad att ett effektivt räddnings- och släckningsarbete är liktydigt med prestationen av maskulinitet.¹² Som ett led i denna maskuliniseringsprocess osynliggörs också de kvinnor som arbetar som brandmän, och detta tydliggörs exempelvis i den mediala bevakningen av terroristattacker mot World Trade Center i New York den elfte september, 2001. Baigent visar hur de kvinnliga brandmän som *de facto* fanns på plats osynliggjordes då media uteslutande refererade till de brandmän som förlorade sina liv i termer av ”bröder”.¹³

Brandmannyrket – ‘Hardcore masculinities’?

Med detta som bakgrund kan konstateras att yrket som brandman fortfarande är liktydigt med manlighet och maskulinitet. Glans och Rother talar om en machokultur som, samtidigt som det anses tillhöra en förlegad syn på brandmän, fortfarande bidrar till att färga bedömningen av kvinnors kompetens.¹⁴ På ett liknande sätt diskuterar Ulf Mellström den specifika maskulinitet som återfinns bland annat inom brandmannyrket i termer av ‘hardcore masculinities’, alltså ”forms of masculinity that have resisted gendered change and reform, and cling on to traditional patriarchal core values in social communities that exclude women.”¹⁵ Upprättande och reproduktion av denna specifika form av maskulinitet bidrar alltså till att exkludera kvinnor och kvinnors kompetens, och här pekar Ericson på hur den speciella jargongen mellan dem som hans informanter hänvisar till som “killar” eller “gubbar” också får förklara varför så få kvinnor arbetar som brandmän.¹⁶ Med andra ord, kopplingen mellan män, maskulinitet och yrket som brandman tycks på många sätt vara huggen i sten.

Yrkets tydliga könskodning bidrar emellertid inte bara till en direkt utslutning av kvinnor utan också till att formulera riktlinjerna för de fortsatta forskningsfrågorna. En utgångspunkt för detta arbete är att maskulinitetskonstruktioner inom brandmannyrket är långt ifrån entydigt hårda, tuffa och ”macho”. Istället menar jag att de bygger på element av omsorg och infanilitet – begrepp som jag ska återkomma till. Detta är av särskilt intresse då dessa begrepp vanligtvis kodas i termer av femininitet men i detta fall icke desto mindre bidrar till en fortsatt utslutning av just kvinnor. För att förstå frånvaron av kvinnliga brandmän fordras alltså en fortsatt analys av de maskulinitetskonstruktioner som återfinns inom räddningstjänstens operativa verksamhet, och hur dessa på många sätt motsäger den traditionella bilden av en brandman. Att dagens brandmannaideal bygger på förlegade antaganden om män och maskulinitet är något som Ericsons informanter vittnar om, och genom att vända sig emot denna stereotypisering av brandmän positionerar de också sig själva som mer nyanserade och reflekterande.¹⁷ Samtidigt bidrar

detta förhållningssätt till att bagatellisera just de konstruktioner av maskulinitet som sker inom brandkåren och dess effekter. Med Ericson: “[d]en reflexiva hållningen och distanseringen till stereotypa manligheter innebar inte att yrket [som brandman] frikopplades från kön. Snarare tog det en annan form, en form som var betydligt svårare att sätta fingret på än ett förhållande av brandmän som en form av ”He-Men”.¹⁸

I det följande gör jag ett försök att definiera några av dessa mångtydiga former av maskulinitet och jag gör det genom begrepp som omsorg och infantilisering. Omsorgspraktik och infantilisering står inte i opposition till de konstruktioner av maskulinitet som sker inom brandkåren utan gör tvärtom delar av de samma. Samtidigt, och just inom ramen för detta, finns hos begreppen en inneboende tvetydighet som jag menar speglas i de sätt på vilka de praktiseras. Med detta sagt, låt oss undersöka närmare hur omsorgspraktiker och infantilisering utgör delar av de homosociala ritualer som äger rum inom brandkåren.

Studiens syfte

Innan jag introducerar studiens syfte, och för att förstå hur omsorgspraktiker och infantilisering utgör delar av de konstruktioner av maskulinitet som sker inom brandkåren, återvänder jag kort till begreppet homosocialitet. I artikeln ”Toward a homosocial theory of sex roles: An explanation of the sex segregation of social institutions” påpekar Lipman-Blumen att homosocialitet utgör del av ett stratifieringssystem inom vilket mäns framträdande positioner ofta sker på kvinnors bekostnad.¹⁹ Detta kan synas i en yrkesmässig könssegregering men bidrar också till att de kvinnor som *de facto* äntrar mansdominerade arbetsområden erhåller en underordnad status. Med utgångspunkt från Lipman-Blumen, och i likhet med tidigare forskning, menar jag att yrket som brandman till stor del bärs upp av homosociala relationer där män inte bara befinner sig i numerärt överläge utan också uttrycker tveksamhet inför kvinnliga brandmäns kapacitet. Omsorgspraktiker och infantilisering är alltså centrala inslag i det homosociala samspel som sker inom brandkårens operativa verksamhet och det är dessa komponenter som denna artikel fokuserar på. Utifrån mina observationer av de fyra skiftlagen på Bodös brandstation menar jag att omsorgspraktiker och infantilisering ingår i *homosociala ritualer* och att dessa också bidrar till att befästa och upprätthålla brandmannayrket som en enkönad profession. Med utgångspunkt i Randall Collins förstår jag ritualer som en bekräftelseform mellan en grups medlemmar som även verkar utåt: ”a mechanism of mutually focused emotion and attention producing a momentarily shared reality, which thereby generates solidarity and symbols of group membership”.²⁰ Den, för tillfället, delade realiteten visar på ritualer som temporära, och till detta bör

tilläggas att ritualer fungerar både skapande och reproducerande av kulturella värderingar.²¹

Syftet med denna studie är att undersöka hur konstruktioner av maskulinitet inom räddningstjänstens operativa verksamhet byggs upp av den tvetydighet som kännetecknar omsorg och infantilisering. De bildar, i detta fall, outtalade om än normerande ordningar enligt vilka *man* bör agera, och är del av brandmännens homosociala ritualer. Men samtidigt som omsorgspraktiker och infantilisering utgör centrala delar av de homosociala ritualer som äger rum inom brandkåren bidrar de till att förändra och delvis utmana detta samspel: de är situationsbundna på så sätt att deras innebörd påverkas av omgivande samtal och praktiker.

Under mitt fältarbete undersökte jag hur omsorgspraktiker och infantilisering användes i olika syften och vid vissa tillfällen också gick stick i stäv med andra manliga karaktärsdrag som konkurrenskraftighet och tävlingslystnad. Annorlunda uttryckt, samtidigt som omsorgspraktik och infantilisering, termer som traditionellt kodas i termer av femininitet, utmärkte de homosociala band som präglade gemenskapen mellan mina informanter kunde de lika gärna användas i repriserande syfte och med avsikt att betona stereotypa föreställningar om män. Intentionen med denna artikel är att visa på just denna tvetydighet. Mina informanter uttryckte omsorg och använde sig av infantilisering på olika sätt och i syfte att förmedla olika budskap. Även om detta bidrar till en fortsatt utestängning av kvinnor så visar mina

observationer att denna utestängning också är avhängig de temporära grundvalar på vilka maskulinitetskonstruktioner inom brandkåren vilar.

Tidigare forskning om omsorg och infantilitet

Omsorg är ett begrepp som traditionellt betraktats som synonymt med femininitet och kvinnlighet. Som sådant har det också varit föremål för genusvetenskapliga studier. I boken *Care, gender, and justice* till exempel, betonar Elisabet Diemut Bubeck kopplingen mellan kvinnors arbete och omsorg.²² Diemut Bubeck menar att kvinnor i många fall, och i enlighet med den beönskade arbetsmarknaden, också utnyttjats som omsorgsgivare.²³ På ett liknande sätt belyser M.V. Lee Badgett och Nancy Folbre relationen mellan omsorgsarbete, sociala normer och ekonomisk vinning.²⁴ Att vara kvinna, förklarar Badgett och Folbre, är intimt sammankopplat med omsorg för andra och på så sätt utgör tillskrivningen av omvårdande egenskaper också delar av själva görandet av kön.²⁵ Då kvinnor dominerar inom omsorgsyrken – som vårdbiträden, sjuksköterskor och barnmorskor – påverkar den beönskade arbetsmarknaden även synen på, och bemötandet av, de kvinnor som arbetar som brandmän. Glans och Rother visar på hur dessa kvinnor ofta tilldelas uppgifter som passar in i föreställningarna om deras könstillhörighet: de ses exempelvis arbeta som kamratstödare eller som utbildnings- och informationsansvariga.²⁶ Detta är en slutsats som författarna delar med Ericson.²⁷

Utöver dessa diskussioner har forskare

inom genusvetenskap, och då speciellt maskulinitetsforskning, visat på omsorg som ett centralt begrepp i homosociala gemenskaper. I studien *Rekrytering av företagsledare. En studie i homosocialitet* exempelvis, undersöker Charlotte Holgersson rekrytering av företagsledare som en könsordnande process.²⁸ Holgersson använder sig av homosocialitet för att förstå rekrytering av ledare och hur ledarskap som sådant får en manlig konstämpel. De manliga ledarnas relationer ”präglas av homosocial omsorg där omsorgen riktas mot andra män i gruppen”.²⁹ Till skillnad från kvinnors omsorgs/ansvarsrationalitet manifesteras denna omsorg i termer av en relationsinriktad omvårdnad där män som inte möter kraven för en chefsbefattning tilldelas andra tjänster som motsvarar denna position. Den homosociala omsorgen omfattar således bara medlemmarna inom den egna gruppen och fungerar därmed också som ett ömsesidigt bekräftande mellan dessa.³⁰ Effekten blir att den homosociala omsorgen bygger på underordningen av kvinnor och perifera män.³¹ I studien *Vi är bara några kompisar som träffas ibland. Rotary som manlig arena* för Robert Hamrén ett liknande resonemang. Hamrén diskuterar serviceorganisationen Rotary som en manlig arena och menar att just männens omsorg för varandra är en viktig del i berättelser om Rotary såväl som den homosociala gemenskapen.³² Umgänget med andra och känslan, både av att få och ge något, formar interaktionen mellan Rotarys medlemmar samtidigt som föreställningen om ett ”vi” genererar i en exkludering av de andra.³³

I likhet med omsorg och omsorgs-

rationalitet har begreppet infantilisering diskuterats inom den pågående genusforskningen och då som en strategi för att trivialisera kring kvinnor som ännu mansdominerande områden. Speciellt i studier av idrottssammanhang nämns infantilisering och ett exempel på detta är Margaret Carlisle Duncans och Michael A. Messners *The media image of sport and gender*.³⁴ Carlisle Duncan och Messner undersöker sportreportage i TV och tidningar och visar hur dessa reportage till stor del infantiliserar kvinnliga idrottsutövare inom exempelvis tennis, basket och simning. I motsats till manliga idrottare, konstaterar Carlisle Duncan och Messner, står kvinnor ofta omnämnda enbart med förnamn. Kvinnliga idrottsutövare kallas också ”girls”, ”babes” och ”glamour girls” medan män sällan eller aldrig omtalas i termer av ”boys”, än mindre ”babes”.³⁵ Förutom ovannämnda studie har infantilisering av kvinnliga idrottsutövare rönt intresse på svensk grundutbildningsnivå inom bland annat medie- och kommunikationsvetenskap. I uppsatsen *Var är kvinnorna? En studie av tre svenska sportbilagor ur genusperspektiv* exempelvis, undersöker Kajsa Dragstedt & Mathias Asplund hur stort utrymme kvinnliga respektive manliga idrottare tilldelas på sportsidorna, och också hur dessa kvinnor och män framställs i texten.³⁶ Infantilisering, menar de, ”bidrar till mediernas sätt att konstruera en bild av manliga och kvinnliga idrottare där männen framstår som vuxna och kvinnor som underordnade barn”.³⁷ En liknande slutsats görs av Caroline Niklasson.³⁸ Hon visar på hur infantilisering inom sportjournalistiken

kan ske genom att referera till idrottskvinnor i termer av flickor eller tjejer, men också genom att benämna kvinnor som små, söta och charmiga medan manliga

När det kommer till infantilisering tycks termen enbart förstås som en strategi för att trivialisera och förlöjliga de kvinnor som äntrar mansdominerade områden.

idrottare beskrivs i termer av stora, starka och kraftfulla (och också i termer av just män, alltså vuxna).³⁹

Sammanfattningsvis kan sägas att tidigare forskning har belyst infantilisering såväl som omsorgspraktik ur ett genusvetenskapligt perspektiv. Det saknas emellertid diskussioner kring begreppens tvetydighet samt hur dessa kan förstås i ljuset av varandra. Den ovanstående resumén över tidigare forskning visar på hur omsorgspraktiker har analyserats, inte bara i termer av feminitet och kvinnlighet utan också som del i en homosocial gemenskap. När det kommer till infantilisering tycks termen enbart förstås som en strategi för att trivialisera och förlöjliga de kvinnor som äntrar mansdominerade områden. Jag menar emellertid att infantilisering inte enbart används i förminsande och/eller trivialiserande syfte utan också utgör del av den skämtsamma jargongen i homosociala gemenskaper och därmed också bidrar till att dölja inslag av makt och dominans. Sammantaget menar jag att omsorgspraktiker och infantilisering

kan ses som delar av homosociala ritualer. I detta specifika fall bidrar de också till att avpolitiserar brandmannayrket, det vill säga individualisera strukturella förklaringsmodeller till varför så få kvinnor arbetar som brandmän.

Fältet - metod och material

Artikeln tar sin empiriska utgångspunkt i ett etnografiskt fältarbete under 2011 i Bodö,⁴⁰ en liten stad i norra Sverige. Regionen tillhör de glest befolkade delarna av landet och brandstationen i Bodö är den enda som är bemannad med heltidspersonal. Samtidigt är de geografiska avstånden mellan de olika orterna stora varför det, utöver brandstationen i Bodö, finns 21 stationer med deltidspersonal samt 19 brandvärn. Under tiden för mitt fältarbete observerade jag den operativa verksamheten och de fyra skiftlagen. Vart och ett av dessa bestod av fem brandmän samt en styrkeledare. Utöver de 24 brandmän som utgjorde den ordinarie personalstyrkan träffade jag tre vikarier. Samtliga informanter var män och jag uppskattar att medelåldern var mellan 30 och 40 år. Sedan 2004 sker utbildning till yrket som brandman genom den så kallade SMO-utbildningen, en tvåårig eftergymnasial utbildning med utbildningsorter i Sandö eller i Revinge. Några av brandmännen i Bodö, och då särskilt de yngre, berättade att de äntrat yrket just genom denna utbildning även om majoriteten av mina informanter vittnade om tidigare karriärer som snickare, ambulansförare och idrottsmän. Ett flertal hade också introducerats till yrket via en manlig släkting som arbetat som brandman.

De olika skiftlagen arbetade efter ett rullande schema, vilket innebar att brandstationen i Bodö var bemannad dygnet runt, sju dagar i veckan. Arbetstiderna under veckodagar sträckte sig mellan åtta på morgonen och sex på kvällen eller mellan sex på kvällen och åtta på morgonen nästföljande dag. Under helgerna arbetade mina informanter tjugofyra timmar i sträck, från åtta på morgonen till åtta på morgonen nästföljande dag. Detta fordrade övernattningsmöjligheter. Även om brandmännen stod i ständig beredskap fanns övernattningsrum för var och en av dem och för att underlätta mitt arbete ordnade ledningen så att även jag hade möjlighet att övernatta. På samma sätt var jag välkommen att följa med mina informanter på utryckningar och övningar och då som passagerare i räddningstjänstens stegbil. Jag fick även låna ett larmställ med tillhörande hjälm och stövlar. Möjligheten att observera, och ibland inbjudas att delta i, majoriteten av alla aktiviteter har berikat min studie, något som jag är mycket tacksam över. Jag observerade totalt femton skift från mars 2011 till augusti 2011 och under denna period mötte jag tre av skiftlagen fyra gånger och ett av skiftlagen tre gånger. Mina observationer kompletterades av fältanteckningar, ljudupptagningar samt kortare videoklipp. Efter varje tillfälle tog jag tid att sammanställa fältanteckningarna och summera mina tankar och detta uppmuntrade till vidare frågeställningar. Även om jag inte genomförde regelrätta intervjuer så utgjorde observationerna ypperliga tillfällen att ställa frågor. Dessa samtal nedtecknades så snart tillfälle gavs.

Ungefär två procent av den totala arbetstiden på Bodös brandstation bestod av utryckningar under tiden för mitt fältarbete, något som motsvarades av cirka femhundra larm per år. Mina informanter spenderade således åtskilliga timmar på brandstationen där de utförde reparationer och rengörning av utrustning samt påfyllning av material såsom skum- och pulversläckare. De ägnade också en betydande del av tiden åt fordonsvård och vid ett flertal tillfällen övade de på att manövrera förbundets räddningsbåt. Som enda brandstation med heltidsanställda brandmän i det regionala räddningstjänstförbundet var också en brandman vid varje skiftlag ansvarig för att rengöra och reparera slangar från samtliga deltidstationer och brandvärn. Mina informanter städade dessutom gemensamma utrymmen i brandstationen såsom vagnshallen där alla utryckningsfordon stod parkerade, tvättstugan, kök, lunchrummet, omklädningsrummen samt TV-rummet. Utöver detta, och som en del i vad som allmänt betraktas som kärnverksamheten i yrket som brandman var fysisk träning en stående punkt på den dagliga agendan: mina informanter tränade en till två gånger vid varje arbetsskift, och vid dessa tillfällen var tyngdlyftning men även lagsporter såsom innebandy vanligt förekommande. En gång följde jag även med ut för att springa och vid två tillfällen observerade jag tennismatcher. Under kvällar, helger

och sena eftermiddagar tittade mina informanter ofta på TV eller på film, använde sig av Internet eller arbetade med privata projekt.

Brandmännen var alla mycket tillmötesgående och några av dem erbjöd sig dessutom att visa mig runt på brandstationen samt tog sig tid att demonstrera de olika arbetsmomenten. Då ledningen tidigare informerat den operativa styrkan om intentionen med mitt fältarbete initierade ett flertal av mina informanter också diskussioner som berörde just frånvaron av kvinnliga brandmän. Med detta sagt kan det vara på sin plats att avslutningsvis reflektera kring min egen position som utomstående och som kvinna. Under det första arbetspasset, och efter en kort presentation av mig själv samt syftet med mina observationer (att undersöka varför så få kvinnor arbetar som brandmän), förklarade mina informanter hur jag skulle agera i händelse av larm. Jag var som sagt välkommen att följa med på utryckningar samtidigt som jag informerades om att anspänningstiden, det vill säga tiden från utlarmning till dess att räddningstjänstens fordon lämnar stationen, var nittio sekunder. Varje larm fordrade således omedelbar avgång och eftersom min intention var att observera den operativa verksamheten gällde dessa regler även mig. Att arbeta natttid utgjorde inget undantag: närhelst ett larm genljöd lystes respektive övernattningsrum upp och tillsammans med medlemmarna i det skiftlag som för närvarande arbetade tog jag mig snubblande nerför trappan och in i omklädningsrummet där jag, både till min egen och till mina informanters

förvåning, lyckades sätta på mig larmstället och bege mig mot vagnshallen och de väntande fordonen. När mina informanter inledningsvis beskrev proceduren för mig vände sig en av brandmännen mot mig och skrattade till: ”ja, nu får du maka dig snabbt!” Osäker på vad jag skulle säga log jag artigt tillbaka samtidigt som jag inte kunde låta bli att fundera på vad som hade sagts om jag varit man.

Att agera i grupp - en studie i homosocialitet.

På brandstationen i Bodö inleddes varje skift med ett gemensamt möte där styrkeledaren gick igenom de kommande arbetsuppgifterna, såsom övningar, brandbesiktning av offentliga lokaler, fordonsbesiktning och städning av vagnshallen. Utifrån detta diskuterade skiftlaget hur dessa uppgifter skulle utföras och vem som skulle ansvara för vad. När det kom till larm och utryckningar kunde dessa naturligtvis inte planeras. Trots (eller just på grund av) detta var det av yttersta vikt att var och en av skiftlaget var införstådd med sina arbetsuppgifter i händelse av utryckning. Brandmännen turades därför om att arbeta som rökdykare, rökdykarledare och chaufför och tilldelningen av arbetsuppgifter skedde utifrån styrkeledarens preferenser. Samtidigt fanns det möjlighet för brandmännen att byta åtaganden sinsemellan, så länge detta skedde under mötet och med styrkeledarens godkännande. Det viktiga var att var och en hade full insyn i sina respektive åtaganden. Skiftlagen använde sig vanligtvis av två av de åtta utryckningsfordon som stod parkerade i

vagnshallen: en så kallad huvudbil som var utrustad med bland annat en vattentank på tretusen liter samt den stegbil som jag nämnde tidigare. Vid uttryckning återfanns

Under ledning av styrkeledaren utgjorde brandmännen, som en av mina informanter uttryckte det, kuggar i ett maskineri, delar av ett pussel.

styrkeledaren på passagerarplatsen i huvud-bilen medan stegbilen följde efter. Jag var som sagt välkommen att följa med som passagerare i stegbilen och då brandmännen positionerades ut som rökdykare, rökdykarledare och chaufför tog jag för vana att fråga om vem som körde stegbilen. Detta för att försäkra mig själv om att jag förstätt tilldelningen av uppgifter men också för att göra min chaufför uppmärksam på att jag, i händelse av uttryckning, skulle följa med som passagerare.

Träning och fysiska aktiviteter ingick som en del av arbetspassets schema och planerades i relation till de övriga aktiviteterna. Att samlas och gemensamt gå igenom de kommande arbetsuppgifterna och respektive ansvarsområde stärkte sammanhållningen, känslan av att vara en del av en grupp, och också insikten om vad denna grupp stod i beredskap att uträtta. Under ledning av styrkeledaren utgjorde brandmännen, som en av mina informanter uttryckte det, kuggar i ett maskineri, delar av ett pussel som med nödvändighet var beroende av varandra för att fungera.

Denna liknelse beskriver träffande hur den individuella brandmannen konstituerar en essentiell del av en större helhet: samtidigt som mina informanter hade möjlighet att byta arbetsuppgifter sinsemellan kunde ingen avvaras.

Tilldelningen av uppgifter främjade alltså gruppens agerande som en enhet och detta var tydligt, inte bara i samtal med mina informanter där förmågan att arbeta i grupp ofta framhölls som en av de viktigaste egenskaperna för en brandman, utan också i de sätt på vilka mina informanter befann sig i varandras omedelbara närhet under den absoluta merparten av arbetspassen. Detta gällde särskilt den tid som spenderades utanför brandstationen, och då inte bara i släckningsarbete och vid trafikolyckor där samverkan var nödvändig för att nå resultat. Även enklare sysslor såsom att fylla på brandstationens förråd av glass och läskedryck, inhandla ingredienser till gemensamma middagar och hämta beställda sportartiklar såsom löparskor och innebandyklubbor krävde att samtliga brandmän gav sig av från brandstationen. På samma sätt arrangerade mina informanter de gemensamma löparrundorna utomhus. Gruppen följde en snitslad cirkelformad bana på cirka 750 meter, och på så sätt kunde de enkelt återsamlas i händelse av larm.

Den huvudsakliga anledningen till att mina informanter allt som oftast befann sig i varandras omedelbara närhet var den korta anspänningstiden på nittio sekunder, alltså tiden från att ett larm tagits emot till dess att brandmännen skall sitta i uttryckningsfordonen på väg mot olycksplatsen. Detta

fordrade omedelbar avgång, och befann sig gruppen utanför brandstationen gavs inget utrymme för att återvända för ombyte av kläder och utrustning. Inte heller fanns tid att ansluta med ytterligare fordon och som en direkt konsekvens av detta blev det viktigt för mina informanter att inte bara positionera sig själva i närhet till sina kollegor utan också i anslutning till den så kallade huvudbilen och stegbilen. Genom detta kunde brandmännen nå både varandra och uttryckningsfordonen på några sekunder. I samtliga skiftlag hade man dessutom för vana att sätta på sig brandställen så fort man lämnade stationen. Vid löprundorna tog mina informanter helt enkelt med sig larmställen till bilarna och ordnade det så att fordonen utgjorde navet kring vilket den snitslade banan drogs.

Med detta sagt kan det vara värt att kort reflektera över hur detta arrangemang ter sig för en utomstående. Jag nämnde ovan att ritualer kan ses som en bekräftelseform mellan en grupp medlemmar som även verkar utåt, något som blev tydligt under mitt fältarbete. I likhet med mina informanter bar jag larmställ vid de tillfällen då vi befann oss utanför brandstationen: jag åkompanjerade de olika skiftlagen när de besökte matvarubutiker, bilverkstäder, elfirmor och sportaffärer samt det regionala mejeriföretaget i Bodö. Dessutom besökte vi stadens torg under en marknad i mitten av mars. Dessa platser kan ses som mer eller mindre offentliga vilket onekligen bidrog till att skapa en viss uppmärksamhet. Uttryckningsfordonen i sig tog en betydande plats i anspråk: att exempelvis manövrera stegbilen på en överfull parkeringsplats

framför en matvarubutik eller att parkera framför en sportaffär i de centrala delarna av Bodö var inget som skedde obemärkt. På samma sätt drog gruppen blickarna till sig när de vid ett tillfälle tillsammans äntrade en av stadens matvarubutiker och i samlad trupp begav sig mot hyllan med läskedrycker. Som medföljande observatör kunde jag ändå ana hur den allmänna nyfikenheten blandades med en viss förvirring och osäkerhet. Brann det? Gjorde man bäst i att utrymma lokalen?

Lika mycket som dessa tillfällen innebar tydliga manifestationer utåt bidrog de till en ökad känsla av samhörighet mellan mina informanter. Att positionera sig i omedelbar anslutning till sina kollegor såväl som till de båda uttryckningsfordonen, något som kan ses som en strategi för att möta kravet på den korta anspänningstiden, ingick samtidigt i en homosocial ritual som fick till följd att gemenskapen mellan brandmännen stärktes. På samma sätt bidrog dessa tillfällen till en tydligare identifiering med yrket som brandman. Även om brandmännen i vardagligt tal refererade till brandstationen som ”hem” uttryckte många av dem en lättnad när de lämnade stationen. När styrkeledaren vid ett tillfälle påminde skiftlaget om en lokalbesiktning i en däckverkstad efter lunch nickade Martin instämmande: ”ja, de här väggarna kan man ju”. Magnus uttryckte en liknande åsikt när vi var på väg mot brandstationen efter en gemensam jogginggrunda. Jag frågade honom om hans upplevelser av tiden utanför brandstationen och han förklarade att det var skönt att komma ut och att se något annat. Med utgångspunkt från mina

informanternas uttalanden menar jag att ”komma ut och se något annat” också innebar en möjlighet för brandmännen att positionera sig själva i kontrast till det omgivande samhället. Samtidigt som den isolerade tillvaron på brandstationen och då särskilt dygnspassen kan förstärka känslan av gemenskap⁴¹ blir mötet med omvärlden viktigt på så sätt att det tydligare bekräftar (bilden av) brandmannen som särskild från det övriga samhället. Under mitt fältarbete kunde jag ana detta i omklädningsrummet när mina informanter bytte om till larmställ. Oavsett uppdrag var denna ritual en viktig del i skapandet av den homosociala samhörigheten och bidrog även till att stärka den egna identiteten som brandman.

Teoretiskt ramverk

Ovanstående text har visat på hur de dagliga rutinerna på brandstationen i Bodö och den fysiska positionering som följde därav var centrala för skapande och upprätthållande av den homosociala gemenskap som, vid tiden för mitt fältarbete, karaktäriserade räddningstjänsten i Bodö. Vikten av att befinna sig fysiskt nära övriga medlemmar i skiftlaget såväl som utryckningsfordonen bidrog även till att stärka den egna identiteten som brandman.

I det följande använder jag mig av tidigare resonemang från forskningsdisciplinen STS (Science & Technology Studies) för att närma mig en förståelse av hur omsorgspraktiker och infantilisering kan bidra till en avpolitiserad brandman-nayrket. Många av de samtida genusforskarna inom STS har intresserat sig för den djupgående och till synes oföränderliga ekvationen maskulinitet och teknik och då speciellt i termer av lust, njutning och erotisering. Som ett led i detta har man visat på hur denna relation är del i en könsmaktordning och därmed också i mönster av diskriminering och exkludering av kvinnor. Sally Hackers klassiska studie *Pleasure, power & technology*, exempelvis, undersöker de sätt på vilka mäns lustfyllda relation till, och erotisering av teknik också bidrar till att exkludera, dominera och underordna kvinnor.⁴² Hacker analyserar militära organisationer och dess ingenjörsvetenskapliga underavdelningar och visar på hur teknik till stor del har blivit maskuliniserat just genom dessa institutioner.⁴³ I enlighet med Hackers studie hänvisar Ruth Oldenziel till relationen mellan män och teknik i termer av “men’s love affair with technology”.⁴⁴ På ett liknande sätt talar Wendy Faulkner om hur ingenjörers njutningsfyllda upplevelser av, såväl som deras identifiering med, teknik också bidrar till att cementera ett brödraskap som effektivt hindrar kvinnliga ingenjörer att delta i betydelsefulla informella nätverk.⁴⁵ Faulkner menar alltså att ingenjörers lustfyllda relation till sitt yrke också utgör del av den maktordning som utesluter kvinnliga ingenjörer: teknik erbjuder ett symboliskt löfte om makt och bidrar till att reproducera ingenjörsvetenskaps maskulina konnotationer.⁴⁶ Detta argument återfinns även i Tine Kleifs och Wendy Faulkners artikel

”I’m no athlete [but] I can make this thing dance!’ Men’s pleasures in technology” där Kleif och Faulkner visar hur pojkars och mäns njutningsfyllda upplevelser av teknik *de facto* bidrar till den manliga dominansen inom ingenjörsyrken.⁴⁷

Att lust och njutning är centrala delar av makt och dominans knyter också an till mina observationer. I följande analys använder jag mig därför av de argument som förts fram av bland andra Hacker, Oldenzel och Faulkner för att förstå omsorgspraktik och infantilisering som delar i det sociala samspel som präglade den homosociala gemenskapen på Bodös brandstation. Med dessa studier förstår vi att exkludering av kvinnor i allmänhet och misstro mot kvinnliga ingenjörer i synnerhet förklaras (och försvaras) genom att hänvisa till mäns lustfyllda relation till teknik. På liknande sätt menar jag att användandet av omsorgspraktiker och infantilisering bidrar till att avpolitiserar yrket som brandman, något som i sin tur försvårar för kvinnor som äntrar brandmannayrket. Samtidigt är det tydligt att omsorgspraktiker och infantilisering utgör centrala delar av den könsmaktsordning som karakteriserar brandmannayrket, och resterande text syftar till att visa på hur dessa faktorer manifesterades i mina informanternas dagliga arbete.

Infantilisering och reprimander

Under morgonens genomgång samlas ett antal högljudda brandmän under ledning av styrkeledaren Sebastian. Stämningen är på topp, mina informanter skämtar friskt med varandra och slår både händer och handskar i bordet för att förstärka

sina kommentarer vilket flera gånger får mig att hoppa högt. Yviga gester varvas med röster som hela tiden kämpar om tillträde i diskussionen. Sebastian in-formerar kort om ett antal kommande föreläsningar som samtliga brandmän förväntas delta i och i samband med detta nämner han också att det, mellan dessa föreläsningar, planeras andra aktiviteter. ”Hopp och lek”, förklarar han och ler mot mig (utdrag ur mina fältanteckningar).

Ovanstående utdrag ur mina fältanteckningar visar på infantilisering som ett vardagligt inslag i den homosociala gemenskap som karakteriserade brandkåren i Bodö, och som sådant var det också del av den skämtsamma jargong som präglade samvaron i samtliga skiftlag. Med utgångspunkt från detta, och för att återknyta till tidigare forskning, menar jag alltså att infantilisering inte enbart sker i syfte att förminska eller trivialisera de andra (kvinnor och icke-brandmän) utan också utgör del av de maskulinitetskonstruktioner som bidrar till att skapa och upprätthålla homosociala gemenskaper. Genom att benämna de aktiviteter som förväntas ta plats i pausen i termer av ”hopp och lek” infantiliserade Sebastian inte bara sig själv och det skiftlag som jag för tillfället observerade utan även räddningstjänstens operativa verksamhet i stort. Samtidigt bidrog detta till en känsla av samhörighet mellan brandmännen: att gemensamt engagera sig i ”hopp och lek” inbegrep löften om underhållning, en delad källa till förströelse, och genom att nicka mot mig som utomstående bekräftade mina

informeranter även denna aktivitet utåt. Ytterligare ett exempel på hur infantilisering användes för att förstå och förklara den egna verksamheten kan ses i följande utdrag från mina fältanteckningar:

Efter att vi tittat på filmen infinner sig en kort period av osäkerhet, åtminstone för min del. Två av mina informanter: Peter och Per-Erik, reser sig upp och går ut i lunchrummet medan de övriga sitter kvar i fåtöljerna bara för att börja bläddra genom utbudet av TV-kanaler. Osäker på vem jag skall följa med reser jag mig upp och går efter de två förstnämnda. Ljudet av rösterna leder mig till det intilliggande lunchrummet och jag smyger in, sätter mig på en av arbetsbänkarna och lyssnar till samtalet mellan Peter och Per-Erik. De har placerat sig runt köksön och för en avslappnad konversation. En efter en ansluter deras kollegor och då det varken är tid för lunch eller kaffe blir denna gradvisa tillströmning (och den tveksamma positioneringen av kroppar som följer därmed) nästan komisk. Peter, som uppenbarligen också noterat det humoristiska i den växande skaran av brandmän börjar till min förvåning nynna på en ramsa som jag närmast känner igen från svenska förskolor och dagis. Ramsan utgör en namnlek där barn, genom att positionera sig i en ring och sjungande upprepa varandras namn, också får chans att presentera sig för varandra. Samtliga brandmän står nu lutade mot köksön och under några sekunder engagerar de sig i denna lek: “och Peter är här, och Per-Erik är här, och vilken tur att Andreas är här...” (utdrag ur mina fältanteckningar).

I detta fall är det tydligt att ramsan var en del av den homosociala gemenskap som präglade brandmännens relationer till varandra. Valet av infantilisering som en strategi för att uppnå just denna samhörighet är emellertid intressant. Under de sekunder som leken pågick förmedlade mina informanter en bild av sig själva som barn, närmare bestämt pojkar, och det samtal som Peter och Per-Erik initierat övergick till en ramsa där brandmännen nu ägnade sig åt att presentera sig för varandra. Infantilisering kan, vid första anblicken tyckas långt ifrån smickrande, men i denna situation, och på samma sätt som i ovanstående exempel, bidrog detta till en känsla av samhörighet mellan brandmännen.

Samtidigt kunde jag konstatera att infantilisering också tjänade disciplinerande syften gentemot kollegor och vikarier även om det fortfarande utgjorde en del av den skämtsamma jargongen som karakteriserade den homosociala gemenskapen på brandstationen i Bodö. Handlingar och kommentarer som avvek från vedertagna beteenden tillrättavisades genom att tillskriva dem status i termer av infantilitet och oerfarenhet. Ett exempel på detta är Anton, en av de heltidsanställda brandmännen som under ett av mina besök också var kursansvarig för en utbildning för

vikarier och nyanställda brandmän. Efter lunchen, och på väg ner mot föreläsningssalarna, dröjde en av vikarierna kvar vid borden och fördjupade sig i dagens tidning. När Anton gick förbi honom, log han och nickade mot den uppslagna tidningen: ”läs klart serien nu så kör vi igång sen”. Då Anton befann sig i förbipasserande var det svårt att bedöma huruvida vikarien faktiskt läste serier eller inte men jag menar att detta spelar mindre roll. Istället vill jag hävda att kommentaren kontrasterade trivialiteten i serieläsande mot den seriositet som vid detta tillfälle utgjordes av utbildningen. Antons skämtsamma tillrättavisning syftade inte bara till att påkalla lunchens slut, utan infantiliserade även vikarien. Som del i den homosociala gemenskapen kan Antons kommentar, även om den fungerade repriserande, också ses som ett accepterande av just denna vikarie. Med Ericson förstår vi att råa bemötanden inom brandmäns arbetslag betyder det motsatta, alltså ett erkännande av samhörighet och tillit.⁴⁸ Genom detta blir Antons infantiliserande kommentar ett exempel på gemenskap mellan honom själv och vikarien.

Ytterligare ett exempel på hur infantilisering fungerade *både* tillrättavisande *och* som ett inslag i den homosociala samvaron är när vi vid ett tillfälle befann oss i omklädningsrummet i färd med att ta på oss våra larmställ. Jens, en av de yngre brandmännen, uttryckte en viss osäkerhet kring det uppdrag vi skulle på varpå Peter, som var i samma ålder som sin kollega, tittade på Jens och log: ”om du är rädd kan du få sitta bredvid mig och Göran och hålla oss i handen”. Genom att infantilisera Jens,

och göra sig lustig över dennes rådvillhet visade Peter på Jens attityd som avvikande samtidigt som han också använde sig av en homosocial omsorg när han föreslog att Jens skulle sätta sig bredvid honom själv och Göran och hålla dem i handen. I detta markerade också Peter sin och Görans status som vuxna och gissningsvis också en källa till trygghet.

De ovanstående exemplen har syftat till att visa på några av de sätt på vilka infantilisering kom till uttryck inom brandkåren i Bodö. Precis som Anton använde sig Peter av denna strategi för att på ett skämtsamt sätt hantera avvikande beteendemönster. Infantilisering åsyftade emellertid inte bara andra utan utgjorde också en del av den egna självbilden och den gemensamma förståelsen för yrket som brandman. Att tala om de egna aktiviteterna i termer av hopp och lek eller att tillsammans stämma in i en ramsa som känns igen från svenska lekskolor och dagis kan ses som markörer för infantilitet, både beträffande den egna personen och övriga kollegor. Infantilisering mellan mina informanter var alltså del av den skämtsamma jargong som präglade samvaron i samtliga skiftlag och på så sätt bidrog det också till att avpolitisera brandmannayrket. Infantiliseringens mest uppenbara syfte var alltså att roa och detta genom att sätta käppar i hjulet för sina kollegor. Som observatör var det lätt att ryckas med i det som allmänt betraktades som busstreck. I mitten av mars exempelvis, ackompanjerade jag ett av skiftlagen till räddningstjänstens övningsfält där jag observerade en övning i halkkörning. Efter att aktiviteterna avslutats beslutade

brandmännen att spola den snitslade banan med vatten för att försvåra för sina kollegor i det skiftlag som stod på tur nästföljande dag. Tanken var att nattens minusgrader skulle resultera i ishalka. Skrattande såg jag och fyra av skiftlagets medlemmar på när ytterligare två av mina informanter nogsamt vattnade den redan isiga vägbanan. Samtidigt noterade jag att de starka kopplingarna mellan hyss och barndom också fick till följd att denna handling avdramatiserades. I den kollektiva upprymdheten var eventuella konsekvenser således av sekundärt intresse.

Omsorgspraktiker och tävlingar

Jag nämnde ovan att mina informanter ägnade en ansevärd tid åt fysisk träning. De så kallade ”fys-passen” var stående inslag i varje arbetsskift, mestadels i form av individuella åtaganden såsom tyngdlyftning. Lagsporter fordrade en mer kollektiv ansats men när helst brandmännen beslöt sig för att spela exempelvis tennis eller innebandy fanns möjlighet för mig att observera dessa aktiviteter. Många av mina informanter vittnade om tidigare karriärer som hockeyspelare, skidåkare och fotbollsspelare och detta blev tydligt under de gemensamma träningspassen som lätt förvandlades till tävlingar med vinnare och förlorare. Deltagarna refererade skämtsamt till de olika lagen i termer av länder: Sverige omnämndes givetvis men även påhittade stater som Gamla Zeeland och En bit av Polen. Parallellt med viljan att tävla fanns också en uppenbar omsorg mellan brandmännen, som i detta fall omfattade både medlemmarna i det egna laget och motståndarlaget. Vid en innebandymatch exempelvis:

“Förlåt Niklas” säger Nils, “taskig passning”. De båda männen spelar i samma innebandylag och allt som oftast ser jag dem samarbeta i det att de passar bollen mellan sig för att förvirra sina motspelare. I detta fall resulterade emellertid Niklas passning i att det andra laget la beslag på bollen. Spelet fortsätter och jag hör hur spelarna i de olika lagen uppmuntrar och berömmar varandra: “bra pass”, ”snyggt!” (utdrag ur mina fältanteckningar).

En liknande scen utspelade sig på en av Bodös tennisbanor. Jag hade placerat mig i gräset utanför inhägnaden och såg hur tennisbollar och uppmuntrande kommentarer flög fram och tillbaka mellan planhalvorna: “bra boll!”, “snyggt!”, “det är bra!”, samtidigt som brandmännen kontinuerligt uppdaterade varandra om sina respektive poäng. Som en del i den homosociala omsorgspraktiken förhörde sig mina informanter dessutom om sina motspelares tillstånd, och speciellt vid missförstånd, svärfångade bollar och missriktade servrar: “är allt OK?”, “gick det bra?” Rättare sagt, tre av brandmännen tog tid för dessa frågor. Göran, som

under merparten av spelet ägnat sig åt att skämta med sina kollegor om deras såväl som sina egna misslyckanden tycktes snarare se ett problem i detta sätt att agera. ”Ni är jävla fina lirare: joggar fram och berömmar varandra”, kommenterade han mot slutet av träningspasset.

Exemplet är intressant på flera sätt. Även om brandmännen uppträdde i enlighet med vad som kan sägas utgöra riktlinjerna för de homosociala omsorgspraktiker som återfanns inom Bodös brandstation så gick detta agerande emot (Görans uppfattning av) de maskulinitetskonstruktioner som betonar tävlingsinstinkt. I detta märks också begreppets tvetydighet. Samtidigt som omsorgspraktiker utgjorde del i den homosociala samvaron mellan brandmännen så gick de inte alltid hand i hand med vad som karaktäriseras som maskulina karaktärsdrag och detta var speciellt tydligt under de gemensamma träningspassen.

Med detta sagt kan det anses bekräftat att den homosociala gemenskap som präglar brandmäns arbetslag rymmer motstridigheter.⁴⁹ Jag menar att delar av dessa motstridigheter återfinns i det som Charlotte Holgersson refererar till i termer av en homosocial omsorg. Inom ramen för den homosociala omsorgen skapas tryck på likriktning och anpassning och detta bidrar implicit till att utesluta kvinnor och andra män.⁵⁰ Men då “[d]en homosociala omsorgen är [...] kopplad till kontexten och positionen som männen har” var mina informanternas omtänksamhet gentemot varandra situationsbunden och också avhängig deras position i gruppen.⁵¹ Situationen på en av Bodös tennisbanor visar på hur den

homosociala omsorgen gick stick i stäv med den tävlingsanda som Göran proklamerade för. Samtidigt som de gemensamma träningspassen till stor del präglades av homosociala omsorgspraktiker blev de till tävlingar där det främsta syftet inte var visa omsorg för varandra utan snarare sträva efter att vinna. Ytterligare ett exempel på begreppens tvetydighet och de temporära grundvalar på vilka de vilar är tillfället då vi befann oss i omklädningsrummet och Jens, som svar på sin osäkerhet, uppmanades att placera sig bredvid Peter och Göran och hålla dem i handen. Peters omsorg för Jens möjliggjordes *just på grund av* den hierarki som rådde inom detta skiftlag och då denna omsorg också fungerande infantiliserande av Jens stärktes Peters ställning som vuxen och ansvarstagande. Erbjudandet var givetvis att betrakta som ett skämt men som sådant bidrog det också till att stärka den homosociala gemenskap som präglade skiftlaget.

Avslutande kommentarer

I den här artikeln har jag fokuserat på hur omsorgspraktik och infantilisering utmärkte de homosociala ritualer som präglade gemenskapen mellan brandmännen i Bodö. Som en del i detta har jag också visat på begreppens tvetydighet: samtidigt som omsorgspraktik och infantilisering bidrog till att avpolitiserar yrket som brandman tjänade de repriserande syften och då med avsikt att betona stereotypa föreställningar om män. Begreppens tvetydighet till trots var de en del av de homosociala ritualer som präglade gemenskapen mellan mina informanter. Tidigare forskning

har problematiserat brandmannayrket ur ett genusperspektiv och som ett led i detta har denna artikel förhoppningsvis bidragit med att utveckla en förståelse av frånvaron av kvinnliga brandmän. Jag menar att det krävs en fortsatt analys av de homosociala ritualer som återfinns inom räddningstjänstens operativa verksamhet, och hur element inom dessa på många sätt motsäger den traditionella bilden av en brandman.

Mina observationer har visat att utestängningen av kvinnor är avhängig de temporära grundvalar på vilka maskulinitetskonstruktioner inom brandkåren vilar. Genom att undersöka de sätt på vilka omsorgspraktiker och infantilisering ingår i homosociala ritualer inom räddningstjänstens operativa verksamhet skapas insyn i hur dessa samtidigt bidrar till att förändra och delvis utmana detta samspel. De homosociala ritualer som karakteriserade samspelet mellan medlemmarna i de fyra skiftlagen till exempel, utgjorde en brokig ensemble av aktiviteter där omsorgspraktiker och infantilisering på samma gång utmärkte och förändrade de band som präglade gemenskapen mellan mina informanter. Genom att undersöka dessa begrepp har jag sökt att visa på hur mina informanter upprätthöll och reproducerade denna specifika form av maskulinitet för att förklara underskottet av kvinnor inom brandmannayrket. Omsorg och infantilisering var också viktiga delar i den skämtsamma jargong som karakteriserade den homosociala gemenskapen och på så sätt bidrog de också till att underbygga de homosociala ritualer på vilka brandförsvarets operativa verksamhet vilade. Med andra ord, upprättande och reproduktion

av maskulinitet antog ofta formen av skämt och i likhet med Ericson menar jag att detta var avgörande för att upprätta samhörighet och tillit mellan brandmännen.⁵²

Hamrén skriver om hur män med sin naturliga plats i Rotarys historia också åtnjuter en osynlig och avpolitiserad position.⁵³ Detta är ett resonemang som med fördel kan appliceras på brandkårens operativa verksamhet. Jag menar att den homosociala omsorg och de inslag av infantilisering som i detta fall karakteriserade samhörigheten mellan mina informanter också bidrog till att avpolitiserade deras profession. Genom detta kan vi få nycklar till en vidare förståelse för de inslag av makt och förtryck som får till följd att yrket som brandman fortfarande domineras av män och som i stor utsträckning förblir dolda. Med detta sagt menar jag inte att mina informanter betraktade sina aktiviteter i termer av maktutövning. Tvärtom betonade det absoluta flertalet att orsaken till att så få kvinnor arbetar som brandmän har att göra med intresse snarare än kön. Att kvinnor ansågs fysiskt svagare än män utgjorde också en förklaring och därmed framstod det egna valet som naturligt. Med detta sagt refererar jag åter igen till Hamrén som menar att många män inte ser sina handlingar som ett uttryck för makt och manlig identitet.⁵⁴ Genom att peka på omsorgspraktiker och infantilisering blir det emellertid tydligt att dessa tjänar till att förmedla en bild av brandmannen som ansvarskännande och omhändertagande. Då de olika skiftlagen dessutom framställs i termer av en skara barn (läs pojkar) som har roligt tillsammans synliggjordes också

de uteslutningsmekanismer som bidrar till frånvaron av kvinnliga brandmän. Detta är också tydligt i Ericsons studie där en av hans informanter hänvisar till brandkåren i termer av ‘gubbdagis’.⁵⁵ Ericson utvecklar inte resonemanget vidare men jag menar att detta uttalande är del av den infantilisering som sker inom brandmäns arbetslag och som sådant utgör det ytterligare ett sätt att ta udden av eventuell kritik som riktas mot den enkönade arbetsplats som brandkårens operativa verksamhet utgör. Kommentarer är sällan allvarligt menade utan går att förklara/försvara i termer av en skämtsam och infantil attityd och på så sätt blir diskussioner om de uteslutningsmekanismer som baseras på homosociala ritualer en icke-fråga.

Noter

- 1 <https://www.msb.se/sv/Start1/Nyheter-fran-MSB/Nyheter---Mangfald/> (2011-08-11).
- 2 Se exempelvis Mathias Ericson: *Brandman och man. Om aktualisering av kön i brandmannayrket*, Göteborgs universitet, räddningsverket och institutionen för genusvetenskap 2004; Mathias Ericson: *Nära inpå: Maskulinitet, intimitet och gemenskap i brandmäns arbetslag*, Göteborgs universitet, sociologiska institutionen 2011; Hanna Glans och Bettina Rother: *Bära slang som en man? En bok för aktivt jämställdhetsarbete i räddningstjänsten*, Räddningsverket 2007; Ulf Mellström: *Forskningsöversikt rörande genusfrågor och räddningstjänst*, Luleå tekniska universitet, avdelningen för genus och teknik 2008; Ulf Mellström: *Genusvetenskapliga perspektiv på MSB:s verksamhetsområde*, Luleå tekniska universitet, avdelningen för genus och teknik 2010; Jennie Olofsson: “A momentary lapse of reason and control – straddling male collaborations with professional instruments”, *Journal of Men's Studies*, 2009:17, s. 129-144; Jennie Olofsson: “Cut out to handle a ladder? Age, experience and acts of commemoration”, *NORMA, Nordic Journal for Masculinity Studies*, 2011:6, s. 5-20.
- 3 Ericson 2004, s. 157.
- 4 Jean Lipman-Blumen: “Toward a homosocial theory of sex roles: An explanation of the sex segregation of social institutions”, *Signs*, 1976:1, s. 16.
- 5 Lipman-Blumen 1976, s. 16.
- 6 Ericson 2011, s. 48f.
- 7 Glans & Rother 2007, s. 62.
- 8 Glans & Rother 2007, s. 35.
- 9 Ericson 2011, s. 27.
- 10 Carol Chetkovich: *Real heat: gender and race in the urban fire service*, Rutgers University Press 1997.
- 11 Chetkovich 1997, s. 8.
- 12 Dave Baigent: “Fitting in: the conflation of fire fighting, male domination and harassment”, *In the company of men: Male dominance and sexual harassment*, James Gruber and Phoebe (red.), Northeastern University Press 2005, 45ff.
- 13 Baigent 2005, s. 60.
- 14 Glans & Rother 2007, s. 36.
- 15 Ulf Mellström: “Editorial. Moving beyond the comfort zone of masculinity politics?”

- NORMA, Nordic Journal for Masculinity Studies*, 2011:6, s. 2.
- 16 Ericson 2011, s. 118.
- 17 Ericson 2011, s. 147, s. 167.
- 18 Ericson 2011, s. 152f.
- 19 Lipman-Blumen 1976, s. 16.
- 20 Randall Collins: *Interaction ritual chains*, Princeton University Press 2004, s. 7.
- 21 Collins 2004, s. 31.
- 22 Elisabet Diemut Bubeck: *Care, gender, and justice*, Oxford University Press 1995.
- 23 Diemut Bubeck 1995, s. 127.
- 24 M.V. Lee Badgett och Nancy Folbre: "Assigning care: Gender norms and economic outcomes", *International Labour Review*, 1999:138, s. 311-326.
- 25 Badgett & Folbre 1999, s. 311.
- 26 Glans & Rother 2007, s. 40.
- 27 Ericson 2011, s. 134.
- 28 Charlotte Holgersson: *Rekrytering av företagsledare. En studie i homosocialitet*, Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan 2003.
- 29 Holgersson 2003, s. 218.
- 30 Holgersson 2003, s. 197.
- 31 Holgersson 2003, s. 201.
- 32 Robert Hamrén: *Vi är bara ett gäng kompisar som träffas ibland. Rotary som en manlig arena*, Normal Förlag 2007, s. 87, s. 165.
- 33 Hamrén 2007, s. 211, s. 177
- 34 Margaret Carlisle Duncan och Michael A. Messner (red.), "The media image of sport and gender", *Media sport*, Lawrence A. Wenner (red.), Routledge 1998.
- 35 Carlisle Duncan & Messner 1998, s. 181.
- 36 Kajsa Dragstedt och Mathias Asplund: "Var är kvinnorna? En studie av tre svenska sportbilagor ur ett genusperspektiv", Södertörns högskola, institutionen för kommunikation, medier och IT 2010.
- 37 Dragstedt & Asplund 2010, s. 26.
- 38 Caroline Niklasson: "Sista sträckan kvar innan mållinjen kan korsas: En studie av rapporteringen om kvinnliga längdskidåkare i vinter-OS i kvällspressen", Södertörns högskola, institutionen för kommunikation, medier och IT 2011.
- 39 Niklasson 2011, s. 26.
- 40 Alla namn är fingerade och detta gäller namnen på mina informanter såväl som namnet på den stad där detta fältarbete utfördes.
- 41 Ericson 2011, s. 35.
- 42 Sally Hacker: *Pleasure, power & technology: Some tales of gender, engineering, and the cooperative workplace*. Unwin Hyman 1989.
- 43 Hacker 1989, s. xvi.
- 44 Ruth Oldenziel: *Making technology masculine: Men, women and modern machines in America, 1880-1945*. Amsterdam University Press 1999, s. 9.
- 45 Wendy Faulkner: "The power and the pleasure? A research agenda for 'making gender stick' to engineers", *Science, Technology & Human Values*, 2000:25, s. 104.
- 46 Faulkner 2000, s. 105f.
- 47 Tine Kleif och Wendy Faulkner: "'I'm no athlete [but] I can make this thing dance!' Men's pleasures in technology", *Science, Technology & Human Values*, 2003:28, s. 297.
- 48 Ericson 2011, 129.
- 49 Ericson 2011, s. 166.
- 50 Holgersson 2003, s. 201.
- 51 Holgersson 2003, s. 198.
- 52 Ericson 2011, s. 129.
- 53 Hamrén 2007, s. 164.
- 54 Hamrén 2007, s. 37.
- 55 Ericson 2011, s. 165.

Nyckelord

Brandmän, homosocialitet, omsorg, infantilisering

Jennie Olofsson

HUMLab

Umeå universitet

901 87 Umeå

E-post: jennie.olofsson@humlab.umu.se